

TRIANON EMLÉKEI KŐSZEGEN

■ Söptei Imre

A béketárgyalások kőszegi fogadtatásának tárgyszerű felderítése ma komoly akadályokba ütközik. A levéltári iratok 1920-as évek közepéig tartó brutális selejtezése miatt erre a forrásra alig számíthatunk. Egyedül a képviselő-testületi jegyzőkönyvekre támaszkodhatnánk, de azok tárgyai közé csak minimális számú ilyen irányú téma került bejegyzésre.

Adatszerzési lehetőségként a helyi sajtó jöhet még szóba, de a Kőszeg és Vidéke 1919. évi számai közül alig néhány maradt fenn. A társlap *Günser Zeitung*ot akkoriban magyar kormányzati propaganda céllal 1500 példányban nyomtatták,¹ de az 1920. évfolyamból csak 1-2 db található közgyűjteményekben. Amit használhatunk, az az, ami a Kőszeg és Vidékében 1920-ban megjelent, ám ennek „szavahihetősége” nem egyértelmű, ugyanis a lapot cenzúrázták, sőt a tulajdonos és névleges szerkesztő Rónai Frigyes (1885–1938) szerint egyenesen katonatisztek írták a cikkeket.² A másik oldal véleményét

– ha lehetett ilyen – nem ismerhetjük, a némileg függetlennek mondható *Günser Anzeiger* 1918-ban megszűnt.³

A város vezetése – a sajtó hírei alapján – sem mutatott különösebb aktivitást, alig-alig nyilvánítottak véleményt a béke-delegációk üléseinek idején. Ennek okát legfeljebb sejtethetjük. Szóba jöhet, hogy kormányzati béklyót kaptak, valamint, hogy a város lakosságának az ez évben végzett népszámlálás szerint is közel 40%-a vallotta magát német anyanyelvűnek.⁴

Visszafogottságot okozhatott, hogy a város politikai elitjének nagyobb része 1919-ben „megpörkölődött”, a Tanácsköztársaság idején is pozícióban maradtak, vagy éppen akkor vállaltak vezető pozíciót. Két példa a jobb érthetőség kedvéért. Jambrits Lajos (1877–1939) polgármester megtartotta posztját, egészen addig, amíg egy rémhírnek felülve „antant” zászlókat nem kezdett varratni. Ekkor sem bocsátották el, csak – fizetése további folyósítása mellett – rendelkezési állományba helyezték. Nagy-Ebeling Mik-

¹ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Vas vármegye főispánjának iratai. Elnöki iratok (továbbiakban: Főisp. eln.) 50/1921.

² A Kőszegi Ág. Ev. Gyurázt Ferenc Leánygimnázium iratai. Általános iratok 110/1919.

³ A „*Günser Zeitung*”... = Kőszeg és Vidéke (továbbiakban: KésV), 1918. júl. 7. 3. p.

⁴ *Thirring Gusztáv*: Kőszeg népességének fejlődése és összetétele. = Statisztikai Szemle, 1932. 2. sz. 93. p.

lós (1887–1946) – aki az 1920-as években Jambrits helyettese lett, majd követte őt a polgármesteri székben – leszerelt katonatisztként a városi vörös őrség parancsnoki kinevezését a direktóriumtól kapta.⁵

Érdekes kontraszt, hogy az evangélikus konvent saját esperesével, Beyer Teofillal (1875–1952) szembefordulva utasította el az Ausztriához csatlakozásnak még a gondolatát is.⁶

Jellemzően civilek,⁷ központilag alapított egyesületek (pl. Területvédelmi Liga) és azok helyi csoportjai rendeztek tiltakozó gyűléseket.⁸ A békeszerződés aláírásának hírére 1920. június 4-én nem nagygyűlést rendeztek, hanem a városháza tanácskozótermében néhány tíz ember gyűlt össze, meghallgattak egy beszédet, majd megfogalmaztak egy, a kormánynak küldendő tiltakozó táviratot, ezután hazamentek.⁹

A Kőszeg és Vidéke írásai, elsősorban a vezércikkek, vélemények illetve tárcák formájában 1920 januárjától hetente foglalkoztak a „Párisban” történetekkel. A folyamatos kommentekben felsejlik a pszichológia által az őszinte gyász öt fokozatának nevezett lélektani állapot. Ezek: a tagadás, a harag, az alkudozás, a depresszió és az elfogadás, amelyek szinte már a címekből is felismerhetőek, de a cikkekben teljesen tetten érhetőek.¹⁰

⁵ A soproni Vörös Őr-kerületi parancsnokság parancsnokjelöltjei. = Népszava, 1919. máj. 10. 5. p.

⁶ Kőszegi Evangélikus Egyházközség irattára. Egyházközségi tanács jegyzőkönyvei, 1920. júl. 21.; MNL VaML Főisp. eln. 46/1921.

⁷ Népgyűlés. = KésV, 1920. jan. 25. 3. p.

⁸ A Területvédő Liga megalakulása. = KésV, 1920. febr. 8. 1–2. p.

⁹ A békeszerződés aláírása... = KésV, 1920. jún. 6. 3. p.

¹⁰ A Kőszeg és Vidékéből az alábbi cikkeket emeljük ki: *Magyar K. L.: Békekötés előtt.* = KésV, 1920. jan. 4. p.; *Újév napján...* Uo. 2. p.; *Kisgazdák.* = KésV, 1920. jan. 18. 1. p.; *Gyászistentisztelet...* Uo. 2. p.; *Nem gyászolunk!* = KésV, 1920. jan. 25. 1. p.; *Népgyűlés.* Uo. 3. p.

A polgármesteri hivatal a határkijelölő bizottságok munkálatainak hónapjában aktívabb lett. Főleg az utólagos kiigazítást végző nemzetközi csoportot fogadták 1922-ben nagy reményekkel, hiszen Rőt (ma: Rattersdorf, Ausztria) és Rendek (ma: Liebig, Ausztria) környékének mint kőszegi „Hinterlandnak” visszatértét remélték. Ennek érdekében, a főispáni utasítással szembe menve, fényesen megvendégelték a küldöttséget.¹¹

Ezzel persze semmiben sem tudták befolyásolni a végső döntést, amely pedig súlyos következményekkel járt a város életére. Ezekkel többen is foglalkoztak,¹² így most nem részletezzük. Volt tehát miért emlékezni és emlékeztetni a sérelmes békére.

TRIANONRA EMLÉKEZTETŐ LÉTESÍTMÉNYEK KŐSZEGEN

A béketárgyalások, majd a határváltoztatás folyamatának lezárása természetesen nem jelentette azt, hogy a kérdés kikerült volna a napi szintű közbeszédből. A hivatalos Magyarország nem kapott lehetőséget, hogy ténylegesen felléphessen a kialakult helyzettel szemben, azonban sem a kormányzat, sem a civilek túlnyomó része nem tudott belenyugodni a szerződés sérelmesnek vélt határozataiba. A revízió és az irredentizmus – a döntések felülvizsgálatának és a határok visszaállításának gondolata – átszötte a mindennapokat. Szinte minden rendezvény a Magyar hiszekegy

¹¹ MNL VaML Kőszegi Fióklevéltára (továbbiakban: KFL) A Kőszegi Polgármesteri Hivatal iratai. (továbbiakban: Pm. Hiv. ir.) Közigazgatási iratok (továbbiakban: Közig. ir.) 1910/1922.

¹² Az egyik legrészletesebb összefoglaló: *Óry Ferenc: A trianoni békediktátum hatása Kőszeg gazdasági életére az 1920-as évek első felében.* In: *Kőszeg 2000. Egy szabad királyi város jubileumára.* Szerk. Bariska István, Söptei Imre. Kőszeg, 2000. 287–315. p.

elmondásával kezdődött, de ezzel indult és zárult minden tanítási nap is az oktatási intézményekben. A folyamatosan fenntartott gondolati síkon túl tárgyi szinten is gondoskodtak a figyelem fokozott fenntartásáról. Ennek érdekében emléktáblákat, oszlopokat, szobrokat, kereszteteket állítottak országszerte.

Kőszegen az első megemlékező helyszín az 1932-ben avatott, azóta a város egyik jelképévé vált Hősök tornya.

Hősök tornya (1932)¹³

Kísérletek a katonahősök emlékének megörökítésére

Az események jobb érthetősége kedvéért röviden szólni kell az előzményekről. Az 1917. évi VIII. törvény minden önálló közigazgatású településnek előírta méltó emlék állítását a háborúban elesetteknek. A hadiesemények, majd a következő forradalmak és a rossz gazdasági helyzet azonban hátráltatta ezek megvalósítását. Kőszeg, ahogy több más esetben is, „méltó” megoldást keresett, amelyhez hozzájárulhatott, hogy Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium alá tartozó Hősi Emlékműtervek Bíráló Bizottsága utasítás szinten a művészi megoldásokra próbálta készíteni a megvalósítókat.¹⁴ Ehhez azonban nem rendelkeztek elégséges anyagi fedezettel. Odajutottak hát, hogy környékbeli települések (Bozsok 1923,¹⁵ Ludad

1923,¹⁶ Pusztacsó 1923¹⁷), sőt több helyi intézmény (evangélikus egyházközség¹⁸ és ipartestület 1926,¹⁹ katonai reáliskola 1931²⁰) is megelőzte a városi közösséget. Igaz ezt elintézték azzal a véleménnyel, hogy azok csak vidéki kőfaragók tucatmunkái.²¹

1924-ben, következő év január 31-ei határidővel, pályázatot írtak ki,²² amelynek értelmében a létesítendő objektumon 150 áldozat nevét kell elhelyezni, maximum 100 millió korona költséggel. Kijelölendő helyszíneként szóba jöhetett a Rezső tér (ma a Rákóczi Ferenc út és a Munkácsy Mihály u. összefutása) és a Főtér. Felvetődött az is, hogy az 1532-ben és 1848-ban elesetteket is megörökítsék.²³ 1925. január elejéig 16-an jelentkeztek, többségben a fővárosból.²⁴ A határidő lejártával 26 pályázó 63 munkáját regisztrálták.²⁵ A kibővített hősi emlékmű bizottság az első díjat a Stróbl Alajos-tanítvány Gyergyák Jenő (1893–) (Budapest) és szombathelyi Mayer (Meyer) Sándor (1882–1966) közös munkájának ítélte.²⁶

A „Nebánsd (sic!) a magyart” jeligéjű tervezet egy román stílusú talapzaton álló páncelelinges magyar harcost ábrázolt több mellékalakkal és különböző jelképekkel, Kőszeg török ostromára utaló relieffel és az 1848–1849. évi szabadságharc egy jele-

¹⁶ Ludadon... = KésV, 1923. szept. 30. 4. p.

¹⁷ Hősök emlékének leleplezése... = KésV, 1923. okt. 14. 3. p.

¹⁸ Hősök emléktáblája. = KésV, 1926. jún. 6. 3. p.

¹⁹ Az iparosok napja. = KésV, 1926. szept. 26. 1. p.

²⁰ A reáliskolai hősi emlékmű leleplezése. = KésV, 1931. okt. 4. 2. p.

²¹ 1932. = KésV, 1930. szept. 28. 1. p.

²² Rendkívüli közgyűlés. = KésV, 1924. okt. 19. 1. p.

²³ Hősi emlékmű létesítésére pályázat. = Városok Lapja, 1924. dec. 15. 183. p.; A hősök emlékét megörökítő emlékműre... = KésV, 1924. dec. 7. 2. p.

²⁴ A hősök emléksobrára... = KésV, 1925. jan. 4. 2. p.

²⁵ A hősiemlék pályázatok... = KésV, 1925. febr. 8. 3. p.

²⁶ Döntött a bizottság a hősi emlékmű pályázatok felett. = KésV, 1925. márc. 29. 3. p.

¹³ Az építkezés történetéről ld. még. *Grozdiits Károly H.*: Kincs. Pap, író, bankár, politikus, kereskedő, utazó, mecénás... Bp., 2004. 171–176. p.; *Söptei Imre*: Kincs István kőszegi apátplébános pénzügyei, 1899–1939. In: *Előadások Vas megye történetéről* 4. Szerk. Mayer László, Tilcsik György. Szombathely, 2004. (továbbiakban: *Söptei*, 2004.) 379–380. p. (Archívum Comitatus Castriferrei; 1.); *Révész József*: A Hősök tornya. In: *Kőszeg értékei*, 2021. Kőszeg, 2022. 26–31. p. (Kőszegi értéktár)

¹⁴ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. Közíg. ir. 7096/1925.

¹⁵ Ünnepegy Bozsokon. = KésV, 1923. nov. 18. 3. p.

netével. A tervezett teljes magasság 5,5 méter volt, bekerülési költségét 110 millió koronára tervezték.²⁷ Az engedélyezés folyamata közben az alkotókkal változtatásokban egyeztek meg, a Kőszeg szempontjából alig értékelhető emlékeztető 1848/49 helyett a 83-as és 18-as ezredék hősiességét szándékozták megjeleníttetni. A helyszínt a Rezső téren véglegesítették. Elkészültére az 1925. év végét, vagy következő tavaszt jelölték ki.²⁸ Előtte azonban kötelesek voltak az országos bizottság elé terjeszteni az elképzelést. A június 11-én tartott képviselő-testületi ülésen döntöttek a betervezésről, egyúttal megszavazták 55 millió koronát a költségekre. A másik 55 millió korona ügyében a „társadalom áldozatkészségére” számítottak.²⁹ A tervezet végül a budapesti ítések előtt elbukott, mondván: „művészeti szempontból nem felel meg az elvárásainak.”³⁰ A nagy háború emlékének megörökítésével kapcsolatos elképzelésben Trianon még nem szerepelt, ám a történet egy része nagyon emlékeztet a Hősök tornyára megvalósításának eseményeire.

Az előkészületek és az építkezés

Az 1880-ban lebontott Alsó-kaputorony helyén állítandó kétemeletes építmény ötlete Aggházy Kamil (1882–1954) ezredesétől, a Hadtörténeti Múzeum helyettes igazgatójától származhatott. Az egykor Kőszegen is szolgált katonatiszt, aki az 1532. évi török hadjáratról történeti munkát jelentetett meg,³¹ 1926-ban java-

solta ezt a megoldást a város vezetésének, de más vélemény szerint ő csak megerősítette dr. Fuchs (később Gyöngyös) Endre (1897–1970) aljegyző felvetését.³²

1930-ban a városi képviselőtestület megújult Hősi Emlékmű Bizottsága, Hajek Károly (1861–1934) nyugalmazott tábornok elnökletével, friss lendülettel látott neki a munkának. Mihamarabbi, de legalább 1932-ben, az ostrom évforduló ünnepségéhez kapcsolódó eredményt ígértek. Akkor még attól elkülönített, önálló emlékműben gondolkodtak.³³ Akadtak azonban másként vélekedők, akik összeférhetőknek tartották 1532 és 1914–1918 hőseit egy emlékművön.³⁴ A helyi lap vezércikkében megjelentett, ezért félhivatalosnak tekinthető értekezés ellenére a bizottság új pályázat kiírásáról határozott.³⁵ Közben a toronypártiak előnybe kerültek, ami Hajek lemondásával és a bizottság tényleges munkájának beszüntetésével végződött.³⁶

Az új tervet 1931 novemberében tárták a nagyközönség elé, amikor azt sem felejtették el megemlíteni, hogy azt az ünnepségek fővédnöke, Gömbös Gyula (1886–1936) honvédelmi miniszter is támogatta. A polgármester tulajdonképpen már megbízta a tervek előkészítésével a városban korábban több lehetőséget kapott Opaterny Flóris (1853–1939) építész.³⁷ Ennek ellenére 4 tervet tanulmányoztak, amelyek közül Opaterny változatát tá-

kesfehérvár, 1911. 36 p. (Klly. a Közlemények Dunántúl Történetéhez c. műből.)

²⁷ „Hősök kapuja” Kőszegen. = KésV, 1931. nov. 22. 1. p.; Városunk jubileumi díszkönyvének. = KésV, 1932. febr. 21. 1. p.

²⁸ Rendkívüli városi közgyűlés. = KésV, 1925. jún. 14. 1. p.

²⁹ A kőszegi hősiemlék felállítását... = KésV, 1926. márc. 14. 3. p.

³⁰ Aggházy Kamil: Török hadak magyar földön. Részlet „Az 1532. évi török-magyar-osztrák határon, különös tekintettel Kőszeg ostromára” című, sajtó alá kerülő munkából. Szé-

³¹ „Hősök kapuja” Kőszegen. = KésV, 1931. nov. 22. 1. p.

³² „Hősök kapuja” Kőszegen. = KésV, 1931. nov. 22. 1. p.

mogatta a Műemlékek Országos Bizottsága (MOB). A 27 méter magas épület földszintjén kialakított átjáróban, a „kapu” részben két oldalon kapott helyet a török ostrom, illetve 1914–1918 hőseinek névsora, felettük egy-egy dombormű csatajelenettel és emlékező örökmécsessel. A torony déli oldalán, külváros felé néző – a régi kaputornyot díszítő – Kálvária-jelenet dombormű változatát, míg északi oldalán erkélyt terveztek elhelyezni. A leírásban két dolog nem volt egészen helytálló: a román stílus és a környezetbe való tökéletes beilleszkedés. Erre a közgyűlés előtt Kőszegi József (1861–1945) képviselő is felhívta a figyelmet, aki a harmonizálásra megfelelő előkészítést, a végleges döntésre rendkívüli képviselő-testületi ülést javasolt. A polgármester érdemben nem reagált a felvetésre.³⁸ Talán ennek a hozzáállásának következtében nem található a polgármesteri hivatal nyilvántartásaiban építési engedély kérelmére vagy kiadására vonatkozó ügy.³⁹

Az igazi akadályt ezúttal is az anyagiak előteremtése jelentette, az önkéntes adakozásból ugyanis nem gyűlt össze a remélt összeg. Az 1931-ben gondolt 10.000 pengő⁴⁰ a következő év elején már 18.000-re rúgott,⁴¹ végül 40.000 pengő körüli összeget állapítottak meg. Próbálkoztak a kormányzattól (kultuszminisztérium és MOB) segítséget kérni.⁴² Jambrits Lajos polgármester január végén szívhez szóló felhívást tett közzé, amelyben a helybelieket adakozásra kérte.⁴³

Ez sem vezetett eredményre, mivel a város gazdasága válságot élt át. A helyzetet súlyosbította az előző évi hatalmas jégverés, amely a lakosságnak kb. 1 millió pengő kárt okozott.

Akadtak egyedi felajánlások, pl. a katonai alreáliskola a parkjába váltott sétabérletek árából 25 fillért a hősi emlékmű költségeire tett félre, de ez sem bizonyult elégségesnek.⁴⁴ Ekkor jelentkezett Kincs István (1867–1942) apátplébános, aki a Kőszegi Katolikus Hitközség képviselőjeként, annak vagyonából 10.000 pengőt ajánlott fel. Az összeget valójában a Kőszegi Hitelszövetkezet állta.⁴⁵

Az építkezést 1932. március 10-én kezdték és sikerül is befejezni 1932. május 29-re, a tervezett átadás idejére. A munkálatokban résztvevő helyi fuvarosok, szakemberek és mesterek egy része ingyen teljesítettek, így összesen 3874 pengőt takarítottak meg.⁴⁶

Felavatása nagy ünnepélyességgel történt, amelyen Horthy Miklós (1868–1957) kormányzó személyesen vett részt. Szinte az egész ország sajtója beszámolt az eseményről, és ahogy az egész jubileumi év, ez is nagy figyelmet kapott.

Az 1. világháborús táblát a következő szöveggel látták el: „*Hirdesse örök fényvel közénk világitó szellemetek az új magyar szót: 'Csak Nagymagyarországon belül van számotokra hely.'*” Ez szinte csak utalásnak tűnik a másik, az 1532. évi ostromnak emléket állító, jóval konkrétan fogalmazó felirathoz képest:

„JURISICH MIKLÓS VEZÉNYLETE ALATT
KÜZDŐ MAROKNYI
DE SZÁZEZRES SEREGGEL GYŐZTESEN
DACOLÓ 700 HŐS EMLÉKÉNEK

³⁸ Városunk jubileumi díszközgyűlése. = KésV, 1932. febr. 21. 1. p.

³⁹ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. iktatókönyvek és betűrendes mutatók, 1931–1932.

⁴⁰ „Hősök kapuja” Kőszegen. = KésV, 1931. nov. 22. p.

⁴¹ Városunk jubileumi díszközgyűlése. = KésV, 1932. febr. 21. 1. p.

⁴² Uo.

⁴³ Kérelem Kőszeg város polgáraihoz. = KésV, 1932. jan. 31. 1. p.

⁴⁴ Hirdetmény. = KésV, 1931. máj. 10. 3. p.

⁴⁵ Söptei, 2004. 380. p.

⁴⁶ MNL VaML KFL Tervdokumentációk gyűjteménye. 35.

AZ 1532. ÉVI OSTROM
NÉGYSZÁZADOS ÉVFORDULÓJÁN
A MEGVÉDETT NYUGAT ÁLTAL
TRIANONNAL MEGJUTALMAZOTT
KŐSZEG”

Érdekes módon a két tábla és főleg az ominózus szövegrészek elkerülték az 1950-es évek eltüntetés hullámát, még csak el sem fedték a feliratot, teljes épségben megúszták a veszes történelmi időket.

A Trianoni kereszt (1932–1936)

Az ötlet

Magát az eszmét egy újságlevelező – akit ma talán bloggernek neveznénk –, a Kőszeg és Vidéke hetilappal rendszeres kapcsolatban álló bizonyos Kotnyél vette fel. Álnévét onnan vette, hogy kérve kéretlenül belebeszél, kotnyeleskedett a város közügyeibe. Hol kritizált, hol korholt, hol előrevivőnek gondolt ötletekkel állt elő. Eleinte ezek az írások majdnem rendszeresen helyet kaptak a lap hasábjain, egy idő után azonban a szerkesztő csak válaszaiban ismertette a felvetéseket. Arról, hogy ki volt valójában az a bizonyos Kotnyél, csak sejtéseink lehetnek. Leginkább a már említett dr. Fuchs Endrére gondolunk.

1932-ben az ostromévfordulós ünnepségek kapcsán, még május hónapban jutott eszébe ez a megemlékezési forma.⁴⁷ A Trianoni békeszerződés következményeként egyik legtöbbet vesztő település volt Kőszeg. Az emberi és érzelmi mellett jelentős gazdasági kár is érte a lakosságot. E feletti gyászukat szeretne volna ebben a műben megjeleníteni, mellette pedig, „*mint egy hatalmas szálla beleérne még hatalmas elnyomóink szemébe is*”. Pontos elképzeléseit nem ismerhettük meg, mert a szerkesztő csak

a gondolati hátterét tette közzé. Alakját egyszerű vagy kettős kereszt formájában képzelte el, amely hármassal állva lényegében a magyar címer fő motívumát idézi fel. Költségeit minimálisnak vélte, mivel a keresztet magát tölgyfából gondolta elkészíttetni, de magasságát a lehető legnagyobbnak akarta.⁴⁸

Az újság részéről pozitív fogadtatásban részesült, ami egyúttal a várost vezető közegeknek kedvező hozzáállását is jelentette, hiszen a szerkesztő Szabadváry Ferenc (1896–1974) gyáros mellettük a kormánypártot is képviselte. A következő hónapban azt válaszolta az újabb kotnyeleskedésre, hogy dolgoznak rajta,⁴⁹ júliusban állítólag a kereszt már készült. Ekkor derült ki, hogy más városok is magukévá tették az eszmét. Kőszeg így ötletgazda lett, bár már akkor tartottak attól, hogy megelőzik őket a megvalósításban. Az ünnepi év záróeseményeként öszre tűzték ki az avatás időpontját.⁵⁰

Valójában az előkészítéssel sem haladtak előre, hiszen időpontot, sőt még tervezett helyszínt sem tudtak megnevezni. Levéltári forrásból tudjuk, hogy a Fekete-kertnek nevezett területet képzeltek el. A korábban Rudolf vagy Rezső nevet viselő tér, az I. Ferenc József király és a Deák Ferenc utca (ma: Rákóczi Ferenc és Munkácsy Mihály utca) torkolatában – ahol most a Felszabadulási emlékmű áll –, a város egyik legforgalmasabb pontjaként kerülhetett szóba. A város mérnöki hivatalában Szeybold Rezső főmérnök által készített terveken a teljes magassága 6,50 m, amelyből a kövekkel fedett földhányás hármassal 2 m-t tett volna ki. Korábban nem szerepelt az elképzelésben a raj-

⁴⁸ Állítsunk fel Trianoni keresztet Kőszegen. = KésV, 1932. jún. 19. 1. p.

⁴⁹ Szerkesztői üzenet Kotnyélnek. = KésV, 1932. jún. 5. 6. p.

⁵⁰ Mindenféle rovat. Trianoni keresztől... = KésV, 1932. júl. 17. 2. p.

⁴⁷ Megvalósítható ötletek. = KésV, 1932. máj. 22. 5. p.

zon látható nyitott koronából kinyúló műkö keresztcsont, ahogy a lábánál heverő letört kettős kereszt sem.⁵¹

Annak okát, hogy miért nem készült el mégsem, nem közölték a nagyközönséggel. Az ostrom ünnepek lezárásaként végül az Országos Revíziós Liga Kőszegi Osztályának megalakítását, és a hozzá kapcsolt tiltakozó nagygyűlést (október 9.) választották.⁵² Valós okként azonban nem gondolhatunk másra, mint annyiszor máskor: Kőszeg nehéz anyagi helyzetére. Az 1920-as években felhalmozott hatalmas adósságokat a gazdasági válság miatt nem tudták törleszteni. 1932-ben felfüggesztették a város önkormányzatát, a gazdasági ügyek vitelére megyei biztost neveztek ki.

A Kőszeg és Vidéke a hallgatást választotta az ügy kapcsán, de nagy örömmel üdvözölte a következő évben a főgimnázium mögött felállított keresztet, az alatta kövekből kirakott Nagy-Magyarország térképpel és a Feltámadunk jelszóval. „*Megvan kicsiben a Trianoni Kereszt.*” – tudósította.⁵³

A pénzügyi nehézségek miatt társadalmi összefogással próbálták összegyűjteni a fedezetet. 1933-ban a frontharcosok és a bencés öregdiákok vetették fel, hogy jótékonysági műkedvelő előadások jövedelmét ajánlják fel e célra.⁵⁴ Az első konkrét lépésre a következő évben került sor, ekkor a Revíziós Liga Kőszegi Osztálya rendezett Magyar dalestet helyi művészek és zenekedvelők közreműködésé-

vel.⁵⁵ A májusi akciót novemberben újabb hangverseny követte,⁵⁶ de ezzel valahogy elszállt a lelkesedés, több ilyenre nem került sor. Arról, hogy mennyit tudtak a célra félretenni, nincs információnk.

Ezeket az akciókat leginkább az váltotta ki, hogy bekövetkezett, amire előre figyelmeztettek: az ötletadót megelőzték a megvalósításban. A Celldömölk melletti Ság-hegyen 1934-ben mintegy 10.000 fős közönség előtt felavatták a Trianoni keresztet, amelyet a járás lakosságának adományaiából valósítottak meg. A helyi lap elégedetlen dohogással és némi irigységgel követte az építkezést és az átadást.⁵⁷

A celliek példája inspirálhatta a velemieket, akik 1934 végén írt folyamodványukban fejtették ki, hogy a környék községeinek összefogásával szeretnének vasgerendákból szerelt keresztet állítani a 726 m magas Kendik-csúcsra, ahol egészen messziről, a határ mindkét oldaláról látható lett volna.⁵⁸ A Nemzeti Egység Pártja Kőszegi Szervezete az ügy mellé állt, így dr. Nagy Miklós polgármester is támogatta, vagy legalábbis nem utasította el. Halasztani kellett a döntést, mert a kérvény beérkezésekor a képviselő-testület, az önkormányzat felfüggesztése miatt, még nem működhetett.⁵⁹

A mérnöki hivatal mindenesetre új tervet – ami alig különbözött a korábbitól

⁵¹ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 10.411/1933.

⁵² Szabadváry Ferenc: A Revíziós Liga kőszegi tiltakozó nagygyűlésével fejeződik ma be a jubileumi év. = KésV, 1932. okt. 9. 1. p.; Kőszeg impozáns revíziós ünnepével zárult a nagysikerű jubileumi év. = KésV, 1932. okt. 16. 1–2. p.

⁵³ Mindenféle rovat. A főgimnáziumnál... = KésV, 1933. máj. 7. 1. p.

⁵⁴ Mindenféle rovat. Kotnyél vetette fel... = KésV, 1933. aug. 20. 2. p.

⁵⁵ A Revíziós Liga Magyar estje... = KésV, 1934. ápr. 29. 2. p.; A magyar est. = KésV, 1934. máj. 13. 2. p.

⁵⁶ Hangverseny. = KésV, 1934. nov. 11. 2. p.

⁵⁷ Mindenféle. = KésV, 1933. aug. 20. 2. p.; Mindenféle rovat. A trianoni-kereszt... = KésV, 1934. júl. 15. 1. p.; Mindenféle rovat. A trianoni kereszt... = KésV, 1934. aug. 12. 2. p.; A Ság-hegyi Trianoni kereszt. = KésV, 1934. szept. 2. 2. p.; Trianoni keresztet lepleznek le... = KésV, 1934. szept. 23. 2. p.; A sághegyi trianoni kereszt leplezése. = KésV, 1934. szept. 30. 3. p.

⁵⁸ A velemiek indítványa. = KésV, 1935. márc. 3. 3. p.

⁵⁹ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 10.441/1933.

– és költségvetést készített, ami 2642 pengőt tett ki.⁶⁰ Véleményeket kértek az ügyben, amelyek közül dr. Gyöngyös Endre aljegyzőét vették figyelembe. Ő egyetértett a Kendig-hegyi elhelyezéssel, kiemelve, hogy mennyire nagy területről, közte a hegység osztrák oldaláról is látható lenne. Felállításához ráadásul a Magyarországi Kárpát Egyesület Írottkövi Osztálya is segítséget adhatna. Mellette megpendítette régi ötletét a Kálvária mögötti ún. Vörös kőfejtőnél, akár párhuzamosan elhelyezendő keresztről. Ennek előnyeit a másikkal szemben abban vélte, hogy sokkal közelebb lenne a városhoz, leginkább az elcsatolt területekről lehetne látni, ráadásul a Kálváriáról odavezetett elektromos kábellel éjszakai kivilágítását is biztosíthatnák. Mindkét terv megvalósítását a Revíziós Ligára akarták bízni.⁶¹

A megvalósítás

A Kendig-hegyi tervet nem valósították meg, ám a Kálvária-hegyit – furcsa körülmények között – igen. Nem tudjuk ugyanis, hogy kikkel és milyen háttértárgyalások zajlottak, milyen anyagi forrásokat tudtak mozgósítani, mennyit fordítottak rá a városi költségvetésből, kik vettek részt a megvalósításban, és még számtalan kérdést lehetne feltenni. A polgármesteri hivatalban érdekes módon a létre nem jött Kendig-hegyi keresztről maradtak fenn iratok, de a felépülttel kapcsolatosakat kiselejtezték. Az iktatókönyvek nem számoltak be ezzel kapcsolatos kiadásokról.⁶² Gondolhatnánk, hogy magánakcióról volt szó, ám az egyetlen érdemi újságcikk egy helyszíni szemléről számolt be, amelyen dr. Nagy Miklós polgármester, Szabadváry Ferenc, dr. Gyöngyös Endre és

A Trianoni kereszt látképe Ausztria irányából
(Dukai Péter tulajdona)

Mészáros Antal (1888–1947) erdőmester vettek részt. A tervekből annyit árultak el, hogy 8–10 m magas lesz, fehér olajfestéssel kenik le és ünnepi alkalmakkor kivilágítják.⁶³ Azt csak a végeredményből tudjuk, hogy a tölgysanyagot elvetették és vasbetonból készítették el a keresztet magát. A megvalósult mű az eredeti elképzeléshez viszonyítva egyszerűbb lett, elmaradt a csonk és a ledöntött kettős kereszt. A hármas halomra egyszerű fehérre festett vasbeton keresztet állítottak, ahogy ma is látható.

Az elszántság akkor olyannyira buzgott, hogy már év elején kijelölték az avatás pünkösdi időpontját, amelyet márciustól országos lapokban is megjelentettek.⁶⁴

⁶⁰ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 1524/1935.

⁶¹ Uo.

⁶² MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. Iktatókönyvek 1932–1936.

⁶³ Előkészületek a trianoni kereszt felállítására. = KésV, 1936. máj. 10. 2. p.

⁶⁴ Városaink idejében programja a következő... = Városok Lapja, 1936. márc. 1.

Az ünnep mellett jó alkalmat jelentett, hogy május 31-én és június 1-jén Kőszegen tartották az óvónők országos kongresszusát. A tervezett programot, amelynek kiemelt részeként szerepelt a kereszt és a Liszt Ferenc-emléktábla avatása, többször is közzétették.⁶⁵ Csupán az egy héttel korábban véglegesített menetrendből hagyták ki, méghozzá úgy, hogy a többi, a Kálváriára tervezett eseményt nem törölték.⁶⁶ A kongresszusról beszámoló hírlapi cikk sem említette, hogy megtörtént volna az átadás,⁶⁷ ahogy a későbbi lapszámok sem hoztak egyetlen hírt sem arról, hogy ha halasztva is, de megtörtént a felavatás. Az internet segítségével jelenleg elérhető országos és vidéki újságok sem számoltak be róla. A létezésével kapcsolatos legközelebbi említés a Makói Újságban jelent meg: június 28-án a Makói Belvárosi Református Énekkar tagjai meglátogatták és elénekelték a Magyar hiszekegyet.⁶⁸

A következő években valahogy kiesett a trianoni megemlékezések helyszínei közül, leginkább kiváló kirándulóhelyként tekintettek rá a helybeliek és a városba érkező idegenek. 1938-ban a helybeli tanítóképző rendezett műsoros ünnepséget Kassa Magyarországhoz való visszatérése alkalmából.⁶⁹

Az biztos tehát, hogy hivatalos és ünnepélyes felavatására egyáltalán nem került sor. Szinte hihetetlen, hogy abban a korban, amikor számtalan politi-

kai akció a revizionizmus szellemében született, vagy azt szolgálta, egy ilyen jelentőségű emlékművet minden körítés nélkül, a legteljesebb csendben adjanak át. Nehezen érthető mindez azért is, mert 1932-ben az első felvetés kapcsán több országos társadalmi szervezet és sok ezer ember jelenlétére számítottak.⁷⁰ Az könnyen elképzelhető, hogy nem sikerült felépíteni a tervezett határidőre, hiszen nem ez lett volna az első ilyen eset, de ha június végén már biztosan állt, miért nem kerestek másik időpontot? A miértekre nem találjuk a válaszokat és lehet, hogy ezt a kérdést már örökre homály fogja borítani.

Későbbi sorsát meghatározta, hogy 1950 után a határsáv védett részébe került, a katonák-határőrök céltáblája és golyófogója lett belőle. Eredeti állapotát 1993-ban állították vissza.⁷¹

Országzászló (1942)

Az Erekyés Országzászló Mozgalom, amely a trianoni döntés emlékének fenntartására szolgált, 1928-ban indult útjára az országban. Célja, hogy a félárbócra engedett lobogó állandóan hirdesse „a magyar egység és a magyar feltámadás gondolatát, de egyúttal emlékeztet az elszakított területekre, elszakított véreinkre is”. A többnyire díszes alapon álló rúdon a nemzeti színű zászlót félárbócra húzták fel, csak elveszített terület visszacsatolásakor lehetett meghatározott ideig a csúcson.⁷²

Kőszegen is felvetették megvalósításának gondolatát: „a magyarság nyugati

130. p.; Pünkösdkor leplezik le a trianoni keresztet és a Liszt-emléktáblát Kőszegen. = Pesti Hírlap, 1936. ápr. 25. 11. p.

⁶⁵ Felállítják a Trianoni keresztet. = KésV, 1936. ápr. 26. 3. p.

⁶⁶ Óvónőkongresszus Kőszegen. = KésV, 1936. máj. 31. 3. p.

⁶⁷ Óvónőkongresszus Kőszegen. = KésV, 1936. jún. 7. 1. p.

⁶⁸ A Makói Belvárosi Református Énekkar szombathelyi nagy sikere. = Makói Újság, 1936. júl. 1. 2. p.

⁶⁹ Ünnepség a trianoni keresztnél. = KésV, 1938. nov. 13. 2–3. p.

⁷⁰ Állítsunk fel Trianoni keresztet Kőszegen. = KésV, 1932. jún. 19. 1. p.

⁷¹ Jahn Gusztáv: A trianoni keresztéről. = Vas Népe, 1993. máj. 20. 10. p.; L. F. [Lakatos Ferenc]: Trianonra emlékeztek Kőszegen. = Vas Népe, 1993. jún. 5. 2. p.

⁷² A mozgalomról bővebben: Kocsis Lajos: „A magyar fájdalom és a magyar vágyakozás szimbólumai.” Országzászlók a trianoni Magyarországon (1928–1938). Tokaj, 2020. 177. p.

végvárában igazán szükséges, hogy a nyugati szeleknek feszülő trikolor hirdesse a magyar élni akarást”. 1939-ben dr. Tóth Zoltán kőszegi születésű budapesti ügyvéd és a Colortex gyár tulajdonosa kereste meg a polgármestert azzal, hogy a szintén helyi kötődésű Menyhért (Mederl) Miklós (1878–1970) műépítész, felsőipari iskolai tanár ingyen készítené a terveket, a zászlót pedig folyamatosan ő frissítené. Az építkezés költségeit csekély közadakozásból és városi alapanyagokkal képezte el. A munkát nem bérmunkásokkal, hanem önkéntesekkel, főleg fiatalokkal oldotta volna meg.⁷³ Dr. Nagy Miklós polgármester azonban elvi és anyagi okok miatt egyelőre kivihetetlennek ítélte az elgondolást. Az anyagiak eredőjét ismerjük, ráadásul megint a „tökéletes” műben tudtak gondolkodni, ami viszont csak ezer pengőben volt mérhető. Feletébb érdekes a polgármesteri elvi, esetleg politikai gyökerű ellenkezésének megokolása. Arra hivatkozott, hogy az egész mozgalmat nem támogatja, mert a félárbócra engedett zászlónak „defaista” (defetista) jellege van. Másrészt az ország-szerte látható tépett zászlók, esetlegesen zászló nélkül égnek meredő zászlórudak nem szép látványt mutatnak. Előbbi véleményét csak félig hivatalos írásában fogalmazta meg, Tóthnak írt válaszában némileg mást képviselt, ezeket a dilemmáit nem osztotta meg az ötletgazdával. „... meggyőződésem, hogy rövid időn belül bekövetkezik az az idő, amidőn a felállítandó országzászlónak egész más hivatása lesz, mint eddig és a félárbócról fel fog szökkenni a zászlórúd tetejére, hogy örökké hirdesse a magyar és a magyar katona dicsőségét.” A sajtón keresztül inkább pártolta az elképzelést.

Az ún. Városi Párt befolyásos vezetői viszont egyértelmű támogatóként léptek

⁷³ Országzászlót Kőszegnek. = Kőszegi Hírek (továbbiakban: KH), 1939. júl. 9. 1. p.

fel, 1942 elején újra napirendre vették az ügyet. Az ideológiai jelentéstartalom ki-domborítása mellett, egy új, méltó ünnepi megemlékező helyet is reméltek. Addig a Hősök tornya alatt szűkösen tartották ezeket az ünnepségeket. Annyit minden-esetre elértek, hogy a képviselőtestület alkalmi bizottságot hozott létre.⁷⁴

Három lehetséges helyszín vetődött fel: a többször említett Rudolf tér, az óvoda előtti terület (ma Coop áruház a Várkörön) és a zárdaiskolák (közte a tanítónőképző), a Kőszegi Állami Tanítóképző (volt Kelcz-Adelffy árvaház) és a Kőszegi Katolikus Legényegylet (Gyöngyös u. 1.) által határolt térség. Utóbbi egyezett Tóth elképzeléseivel, a Kőszegi Hírek cikkírója szerint „*a magyar gondolat jelképe, ahonnan a magyar gondolat magvetői, a tanítók és a tanítónők kerülnek ki. A munkás, iparos, kereskedőifjak otthonának, a katolikus legényegyletnek ablakai szintén állandóan a szent loboóra tekintenének.*”⁷⁵

A tervet nem Mederl készítette el, hanem a helyben működő Lerner (később Lelkes) István (1908–2000) tanárt bízták meg. Három változatot terjesztett elő, amelyeknél a közös cél: minél olcsóbb, tartósabb, részben helyben beszerezhető és elkészíthető anyagok. Egyszerű, sima vonalakat alkalmazott, amelyek mentesek voltak minden cikornyától. Semmilyen helyi stílust (gót, reneszánsz, barokk) nem vett figyelembe, mert szerinte azok 1942-ben már elavultak, és „*éppoly furcsa lenne, mint ezen korok ruháiban járni.*” A lehetséges helyszínek körét is kibővítette (Hősök tornya melletti sarok, Főtér), bár ezeket rögtön el is vetette. Sajnos ezek a tervek nem maradtak fenn, így nem tudjuk mennyiben hatottak a megvalósult objektumra.

1942 áprilisában döntöttek az elhelyezés helyszínéről, amely a tervek újragondolását hozta magával: a négyzet alapú alapépítmény helyett immár hengerben vagy háromszög hasábian gondolkodtak. A cél az volt, hogy „*dísz-e és egyik kiemelkedő emléktárgya legyen a városnak.*”⁷⁶ A Lerner vázlatokat elvetették, az idő rövidege miatt új pályázatot nem lehetett kiírni, így Müller Ferenc (1870–1950) építőmester javaslata alapján valósították meg.⁷⁷

A pénzügyi fedezet ezúttal sem állt teljes egészében rendelkezésre, utolsó próbálkozásként a polgármestert helyettesítő dr. Gyöngyös Endre a helyi vállalatok és intézmények igazgatóitól kért támogatást.⁷⁸ A legnagyobb adományt Stipkovits István malomtulajdonos juttatta⁷⁹ (1000 P), május végére ezzel együtt is mindössze kb. 1200 pengő érkezett be a remélt 3000 helyett.⁸⁰ Az átadási határidő csúszása miatt végül összegyűlhetett a szükséges összeg, ősszel köszönetet mondtak a helyi üzemek, hitelintézetek és egyesületek vezetőinek.⁸¹

A kivitelezés csak részben felelt meg az eredeti elképzeléseknek, a munkák nagy részét helybeli munkások és szakemberek végezték, ám nem önkéntes, de még csak nem is önköltséges alapon. Legtöbbet Csánits József kőműves és Kasper Vendel kőfaragó teljesítették. Utóbbi a majdnem 4000 pengős költségből 1500-at vett fel. Tettek kísérletet arra, hogy budapesti szobrással és öntőműhellyel készíttessék a fémcíme-

⁷⁴ Nem tudott véglegesen dönteni... = KH, 1942. ápr. 19. 1–2. p.

⁷⁵ Az országzászló a zárda előtt lesz. = KH, 1942. máj. 24. 1. p.

⁷⁶ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 1042/1942.

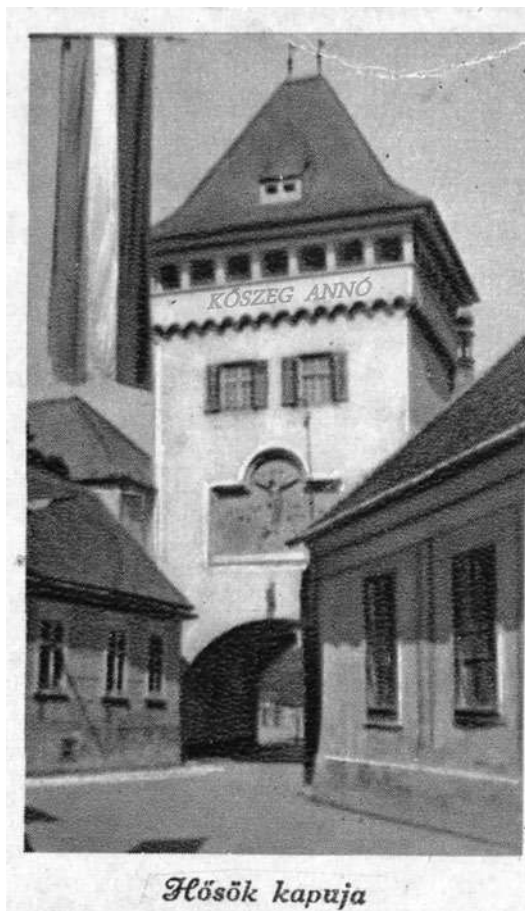
⁷⁷ Gyöngyös Endre: Országzászló. = KH, 1942. máj. 17. 1. p.

⁷⁸ Az országzászló felavatása. = KH, 1942. máj. 24. 2. p.

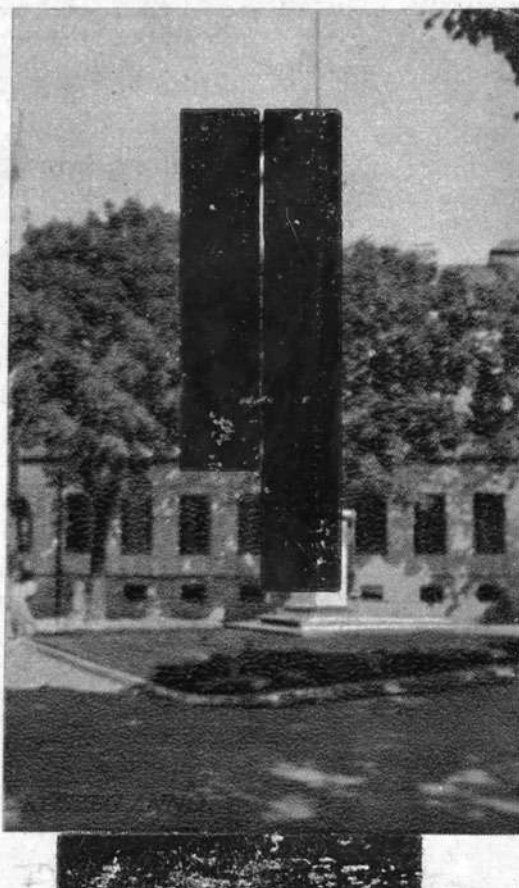
⁷⁹ Október 4-én. = KH, 1942. szept. 27. 1. p.

⁷⁴ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 1042/1942.

⁷⁵ Országzászlót Kőszegnek. = KH, 1939. júl. 9. 1. p.

Hősök kapuja

A Hősök tornya és a cenzúrázott országzászló egy képeslapon
(Forrás: facebook/Kőszeg Annó)

reket, ám végül a Fódi Sándor (1911–) tanár (150 P) és a Weöres gépműhely (275 P) kapta a feladatot.⁸² A megvalósított emlékmű egyszerűségében követte a Lerner-féle elveket, háromszög alapú hasázból áll, amelyen Magyarország és Kőszeg címereit, feliratként a Szózat első sorát, a csúcsára az országalmára a kettős keresztet helyezték fel. A 10 méteres zászlórúdon, 4 m-es zászlót (ténylegesen lobogót) lengetett a szél.⁸³

Az átadás időpontjának csúszását különböző okokkal indokolták, majd

⁸² MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 3836/1944.

⁸³ Gyöngyös Endre: Országzászló. = KH, 1942. máj. 17. 1. p.

egyszerűen elhallgattak vele kapcsolatban. Először május 31-ben állapították meg és a hősök napjával párosították, majd június 14-re módosítva a nemzetvédelmi keresztet átadását kötötték hozzá. Végül október 4-re csúsztatták. A kivitelezés mellett a felavatás ceremóniájával kapcsolatban is nagyot álmodtak, valamilyen országos szintű eseményhez akarták kötni. A kormányzót nem tudták elérni, de egy miniszternél alább nem adták. Antal István (1896–1975) nemzetvédelmi propaganda minisztert jelölte ki a kormány, hogy személyében képviselje. A zászlót Ostffy Lajos (1876–1944) Vas vármegye

volt főispánja vette át az Ereklýes Országzászló Nagybizottsága nevében.⁸⁴

Két másik eseményt kapcsoltak vele egybe. Az 1940-ben alapított kitüntetés, a nemzetvédelmi keresztet, Szomor Aurél nyugalmazott vezérezredes adta át 47 kőszegi polgárnak és 3 hozzátartozónak. Este tartották a Magyar Élet Pártja szombathely-kőszegi nagyválasztmányi gyűlését, amelyen a miniszter adott tájékoztatót az aktuális bel- és külpolitikai helyzetről.⁸⁵

Érdekes, de nem meglepő utóélete az ünnepségnek, ahogy 1948-ban értékelték az ott történeteket. Dr. Szovják Hugó (1883–1955) ügyvéd – aki szerepet vállalt 1918/1919-ben és 1945-ben is az új rendszert támogatók között – szerint dr. Freyberger Jenő (1891–) a kitüntetés átvevők nevében a „legszelebb jobboldali” köszönőbeszédet mondott. Freyberger – aki a kommün előtt és után rendőrkapitányként, majd városi tisztügyész-ként működött – ugyanakkor németellenes tartalmúnak tartotta, amelyet ezért nem engedték a sajtóban közzétenni.⁸⁶

1945 után az országzászlót sem pusztították el, de létezését egy ideig szerették volna eltüntetni a külvilág elől. Erről egy képeslap tanúskodik, amelyen egyszerűen fekete festékkel átfedték. A címereket és a csúcspdíz kettős keresztjét viszont eltávolították. Megmaradása annak is köszönhető, hogy 1948-ban az utcaszakszt Szabadság térnek,⁸⁷ a zászlót pedig szabadságzászlónak nevezték át. A kettős keresztet (országalma nélkül) 1989-ben újjították meg (Kodolányi László).⁸⁸

⁸⁴ Kőszeg a helytállás... = KH, 1942. okt. 11. 2. p.; Antal István Szombathelyen és Kőszegen, I. folytatás = MTI. Napi Hírek, 1942. okt. 5. 14. kiad. https://library.hungaricana.hu/hu/view/NapiHirek_1942_10_1/?pg=160&layout=s (megtekintve: 2022. április 8.)

⁸⁵ Ma 11 órakor... = KH, 1942. okt. 4. 1. p.

⁸⁶ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 3351/1948.

⁸⁷ MNL VaML KFL Pm. Hiv. ir. 1637/1948.

⁸⁸ Bariska István: Újra a régi a kőszegi országzászló. = KésV, 1989. 10. sz. 6. p.

Egy magánkezdeményezés:

Trianoni csárda (1930)

A végére hagytuk, annak ellenére, hogy ez volt az első olyan intézmény, amely a nevébe a békekötés helyét vette fel. 1930-ban Csánits Sándor építész a Róti völgyben épített villájában vendéglőt tervezett berendezni. A névadással gondjai akadtak, amelyen a Kőszeg és Vidéke szerkesztősége segített. A helynek az országhatárhoz közelsége okán a Trianoni csárda nevet ajánlották, mondván, hogy „legyen emléke a városunkat megnyomorító békeszerződésnek”. A szerkesztők vicces kedvükben lehettek, amikor a következő átköltött nótát is a tulaj figyelmébe ajánlották: „Trianoni csárdában ecet ég a lámpában.”⁸⁹ Ennek ellenére a tulajdonos elfogadta a javaslatot.⁹⁰

A trianoni csárda eladásának német nyelvű hirdetése (Günser Zeitung, 1932. febr. 13. 4. p.)

Az alapítása évében az FTC labdarúgó csapatát is fogadó vendéglátóhelyet⁹¹ már a következő évben eladásra kínálták.⁹² Csánits később német nyelvű hirdetésben is vételre ajánlotta,⁹³ ám más tulajdonossal, de változatlan néven, 1938-ban még biztosan működött.⁹⁴

⁸⁹ Trianoni csárda. = KésV, 1930. márc. 30. 4. p.

⁹⁰ Trianoni csárda. = KésV, 1930. ápr. 6. 3. p.

⁹¹ Beszüntetik télre a Trianoni csárdát. = KésV, 1930. okt. 12. 2. p.

⁹² Eladó... = KésV, 1931. febr. 15. 4. p.

⁹³ Hausverkauf. = Günser Zeitung, 1932. febr. 13. 4. p.

⁹⁴ A Trianoni Csárda megnyílt. = KésV, 1938. máj. 1. 2. p.